

GLÓWNE CECHY I PROBLEMY ZAGOSPODAROWANIA WOJ. ŁÓDZKIEGO

Sieć osadnicza

Region wielkomiejski Łodzi należy genetycznie do najmłodszych w Polsce, gdyż ukształtował się dopiero w pierwszej połowie XIX w. na tzw. „surowym korzeniu”, czyli jako nowe założenie urbanistyczne a nie rozwinięcie istniejącego już ośrodka miejskiego (S. Liszewski 1989, s. 123).

Współczesne województwo łódzkie (w odróżnieniu od tego z lat 1975-99) obejmuje wszakże obszar daleko wykraczający poza najszerzej pojęty zakres regionu miejskiego Łodzi i jako takie ma faktycznie nadzwyczaj bogatą historię osadniczą i dobrze rozwiniętą sieć miejską, będącą rezultatem wielowiekowego procesu.

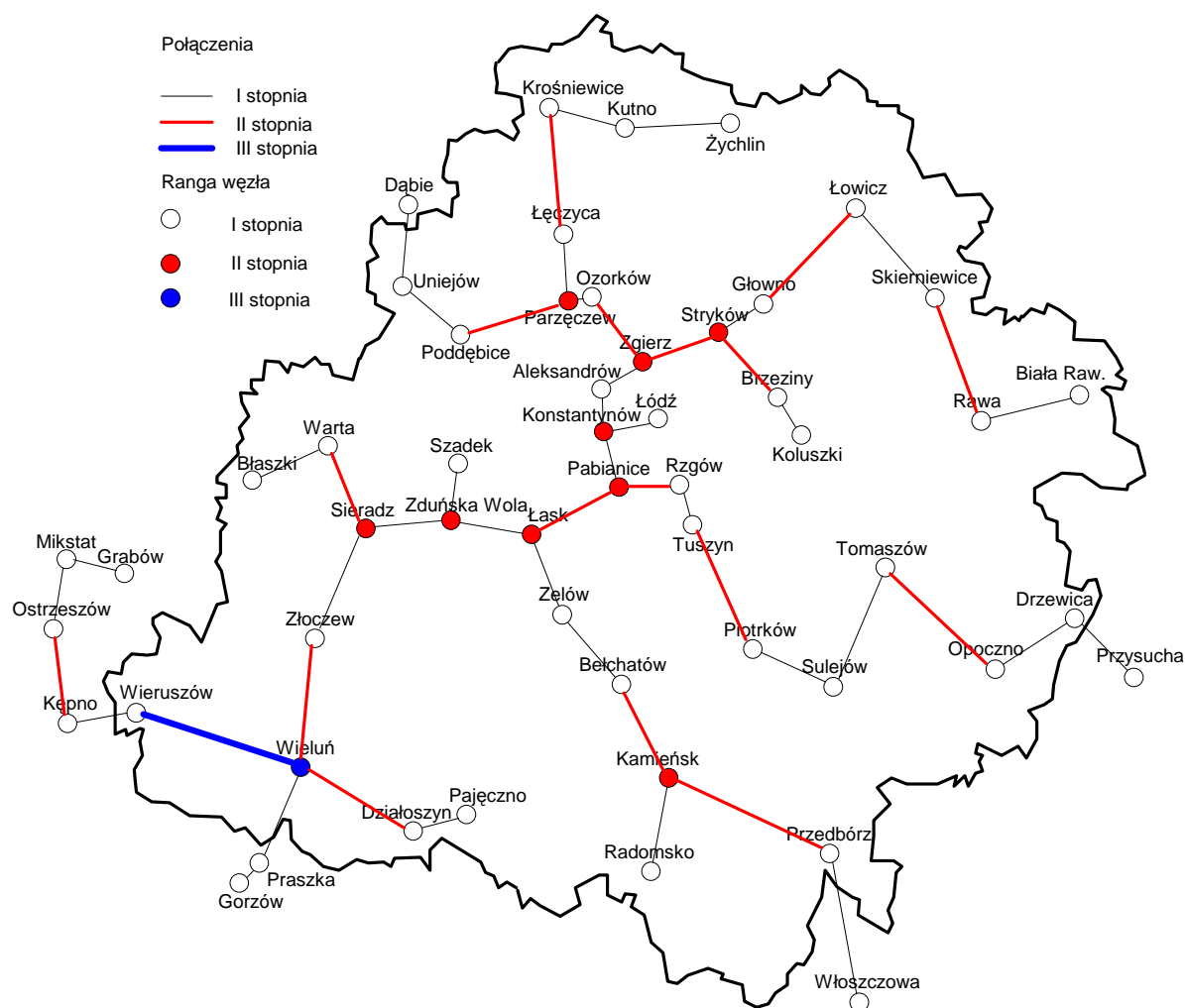
Na kształtowanie się owej sieci wpływały rozliczne czynniki tak przyrodnicze jak i natury społecznej, ekonomicznej i politycznej. Do najważniejszych czynników warunkujących powstanie sieci miejskiej w Polsce Środkowej zalicza się (M. Kulesza, M. Koter 1998, s. 17):

- naturalne uwarunkowania środowiska geograficznego, które były barierą lub sprzyjały osadnictwu i rozwojowi ośrodków miejskich;
- stan zaludnienia obszaru i wynikająca z niego gęstość osadnictwa wiejskiego;
- poziom rozwoju ekonomicznego ziem Polski Środkowej oraz intensywność wymiany handlowej z ościennymi ziemiami;
- charakter organizacji administracyjno-terytorialnej obszaru, rozmieszczenie ośrodków centralnych i kształtowanie się obszarów rdzeniowych a także rola peryferii.

W 1900 r. centrum sieci miejskiej województwa stanowił bipolarny układ równorzędnych ośrodków drugiego stopnia Łódź-Pabianice, od którego sieć rozgałęziała się w czterech kierunkach: ku północy (Zgierz, Ozorków, Łęczyca, Kutno); na wschód (Brzeziny, Skierniewice, Łowicz, Rawa Maz.); ku południowemu-wschodowi (Pabianice, Piotrków, Tomaszów Maz., Opoczno, Przedbórz, Radomsko); ku zachodowi (Łask, Zduńska Wola, Sieradz, Wieluń, Warta, Błaszki) (I. Jażdżewska 1999, s. 85)..

W końcu XX wieku sieć osadnicza województwa łódzkiego jest mocno zagęszczona w porównaniu z jego początkiem i znacznie bardziej rozbudowana. Posiada niemal dwukrotnie więcej ośrodków drugiego stopnia i jeden stopnia trzeciego. Zatarciu uległ też bipolarny układ Łódź-Pabianice wobec wykształcenia się pobliskich węzłów w Konstantynowie, Aleksandrowie i Rzgowie, które zmieniły konstelację najbliższych sąsiadów w aglomeracji łódzkiej.

Zasadniczy wniosek płynący z rozpostartego pomiędzy miastami województwa dendrytu wrocławskiego (rys. 1) potwierdza, iż sieć miejska województwa łódzkiego jest względnie spójna i jedynie w małym stopniu wykracza poza jego granice (M.Sobczyński, W. Głowacka 2000).

Ryc. 1. Najkrótszy dendryt wrocławski rozpostarty pomiędzy miastami województwa łódzkiego

Dało się tu wyróżnić 9 węzłów (ośrodków) drugiego stopnia oraz 1 węzeł stopnia trzeciego (Wieluń). Zwraca uwagę fakt, iż pośród węzłów drugiego stopnia nie ma stolicy województwa są natomiast takie stare miasta jak: Zgierz, Pabianice, Łask, Sieradz, Stryków i Kamieńsk. Do tej kategorii węzłów należą również dwa miasta nowsze (Konstantynów Łódzki i Zduńska Wola). Ostatnim węzłem drugiego stopnia jest aspirujący do rangi miasta Parzęczew i fakt ten może potwierdzać miejskie aspiracje ośrodka. Pamiętając, iż jedynym węzłem trzeciego rzędu w województwie jest Wieluń możemy stwierdzić, że sieć miejska regionu ukształtowała się już w XII-XVI w. i miasta pełniące wówczas kluczową rolę w sieci nadal ją spełniają. Powstanie Łodzi nie tylko nie zmieniło w znaczącym stopniu samej sieci ale wręcz obecna stolica województwa pozostała jakby na marginesie dawno ukształtowanych powiązań lokalizacyjnych.

Przyjmując klasyfikację wielkościową miast Polski na: miasta małe – do 20 tys. mieszkańców; średnie – 20-100 tys. mieszkańców; miasta duże – 100-300 tys. mieszkańców oraz wielkie – powyżej 300 tys. mieszkańców (Z. Prochowski 1971, s.133), można zauważyć, że w regionie łódzkim do kategorii miast

wielkich zalicza się tylko stolica województwa, a w kategorii miast dużych nie lokuje się żaden ośrodek regionu. Kategoria miast średnich liczy 16 ośrodków a najwięcej jest miast małych aż 25.

Wyraźnie daje się zaobserwować w regionie łódzkim tendencja wzrostu liczby miast należących do górnej grupy miast małych oraz przechodzenia ich do grupy miast średnich przy jednoczesnym spadku liczby miasteczek. Niestety nadal żaden z ośrodków regionu (poza stolicą) nie zdołał awansować do grupy miast stutysięcznych.

Oznacza to, że sieć miejska województwa łódzkiego jest słabiej rozwinięta zarówno pod względem jej gęstości jak i harmoniczności rozwoju. Powodem braku równowagi systemu osadniczego województwa jest dysproporcja pomiędzy liczbą mieszkańców jego stolicy (ponad 800 tys.), a liczbą mieszkańców kolejnych miast regionu. Deformujący wpływ na obraz sieci miejskiej ma również względny nadmiar miast liczących 5-50 tys. mieszkańców. Dysharmoniczność owej sieci jest więc wynikiem braku miast stutysięcznych.

Powodem wykształcenia się takiej struktury sieci miejskiej regionu jest gwałtowny, jak na polskie warunki, rozrost Łodzi w XIX w., który zaburzył wielowiekowy system osadniczy, nie odbiegający wówczas swym charakterem od klasycznego, zrównoważonego, modelu W. Christallera.

Życie polityczne regionu

Po roku 1989, a już na pewno w 1990 można mówić o nowym elemencie rzeczywistości społecznej, jakim jest życie polityczne mieszkańców miast i wsi. Rok 1990 to początek samorządności lokalnej i politycznego uaktywnienia się mieszkańców „małych ojczyzn”. Zjawisko to najbardziej widoczne jest podczas kampanii wyborczych oraz w trakcie samego aktu głosowania.

Analizę życia politycznego województwa łódzkiego oparto na wynikach wyborów samorządowych z 11 października 1998 roku (J.Brózda, M. Sobczyński 2000). Były to pierwsze po sześćdziesięciu latach wybory, które wyłoniły reprezentację trzech szczebli samorządu terytorialnego. Oprócz już istniejących rad gmin i miast, powstały rady powiatowe i sejmiki województw.

W wyniku wyborów nastąpił wyraźny podział na scenie politycznej powiatów województwa łódzkiego. Na prawej stronie sceny politycznej dominujące znaczenie uzyskał AWS zdobywając 253 mandaty w radach powiatowych. Podobny status na lewicy uzyskał SLD obsadzając 304 miejsca. Batację o centrum sceny politycznej wygrało PSL zdobywając 174 mandaty wobec 42 uzyskanych przez UW.

W wyborach do rad miejskich, w ośrodkach powyżej 20 tys. mieszkańców, AWS uzyskało 147 mandatów wygrywając w Koluszkach, Łasku, Opocznie, Pabianicach, Zduńskiej Woli i Zgierzu. Lewica zdobyła 176 mandaty zwyciężając w Aleksandrowie Łódzkim, Bełchatowie, Kutnie, Łowiczu, Ozorkowie, Radomsku, Sieradzu, Tomaszowie Mazowieckim i Wieluniu. Partie środka sceny politycznej PSL i UW zdobyły odpowiednio 26 i 17 mandatów. Natomiast w odróżnieniu od wyborów do rad powiatowych dużą rolę odegrały w tej elekcji komitety lokalne zdobywając 97 miejsc w samorządzie miejskim.

W wyborach rad gminnych, w odróżnieniu od pozostałych, największą rolę odegrali kandydaci niezależni uzyskując 211 miejsc w radach i zwyciężając w 13 ośrodkach (Białej Rawskiej, Błaszczach, Brzezinach, Drzewicy, Działoszynie, Głownie, Kamińsku, Przedborzu, Sulejowie, Tuszynie, Uniejowie, Warcie i Wieruszowie). O połowę mniej mandatów uzyskały komitety lokalne zdobywając 106 mandatów i wygrywając w Konstanczynie, Łęczycy, Pajęcznie i Szadku. Lewica uzyskała 64 miejsca w radach miejskich, odnosząc sukcesy w Poddębicach i Żytnie. Prawica zdobyła zaledwie 46 mandatów odnosząc zwycięstwo w Rawie Mazowieckiej i Złoczewie. PSL i UW nie wygrały w żadnym z miast. Tyle samo mandatów co AWS (46) zdobyło PSL, natomiast Unia Wolności zdobyła tylko dwa mandaty.

W wyborach do sejmiku zdecydowany sukces odniosło SLD, wygrywając w pięciu okręgach wyborczych (24 mandaty), obejmujących zachodnie, północno-zachodnie i południowe fragmenty województwa. Natomiast AWS zwyciężyło w dwóch okręgach (19 mandatów) w centrum i na południowym-wschodzie, a Porozumienie Społeczne (koalicja PSL i UP) w jednym okręgu (9 mandatów) obejmującym swym zasięgiem północny-wschód regionu. Porażkę poniosła UW zdobywając zaledwie 3 mandaty.

W wyborach do rad powiatowych zanotowano prawie idealny remis. Trzy główne ugrupowania AWS (prawica), SLD (lewica) i PS (centrum) podzieliły się zwycięstwem w powiatach. AWS wygrała w siedmiu powiatach, SLD również zwyciężyło w siedmiu, natomiast PS wygrało w sześciu z nich. W powiatach lewica wygrała na północnym-zachodzie, zachodzie i południu województwa. Prawica zwyciężyła w regionach centralnych i południowo-wschodnich. Natomiast Przymierze Społeczne wygrało na południowym-zachodzie, północnym-zachodzie i w części centralnych obszarów województwa.

Wybory do rad miast powyżej 20 tys. mieszkańców odbywały się w 15 ośrodkach. SLD wygrało je w dziewięciu ośrodkach (Aleksandrów Łódzki, Bełchatów, Kutno, Łowicz, Ozorków, Radomsko, Sieradz, Tomaszów Maz. i Wieluń), natomiast AWS zwyciężył w sześciu (Koluszki, Łask, Opoczno, Pabianice, Zduńska Wola, Zgierz).

Po wyborach na szczelbu sejmiku województwa zawiązała się koalicja SLD i PS. Marszałkiem sejmiku województwa łódzkiego został kandydat SLD, a przewodniczącym kandydat PS.

W miastach na prawach powiatu jedynie w Łodzi nie potrzebna była koalicja, gdyż SLD uzyskało bezwzględną większość. W Piotrkowie Tryb. SLD utworzyło koalicję z Forum Piotrkowian (UW), natomiast w Skierniewicach początkowo powstała koalicja SLD z AWS, która po ośmiu miesiącach straciła większość i od 1.06.1998 r. miastem tym samodzielnie rządzi Koalicja dla Skierniewic (UW).

W powiatach ziemskich po wyborach jedynie w powiecie skierniewickim i pajęczańskim nie było konieczne tworzenie koalicji. W powiecie skierniewickim samodzielnie sprawuje władzę Porozumienie Samorządowe (PSL), a w pajęczańskim SLD. W pozostałych powiatach nieuniknione dla sprawnego rządzenia było utworzenie koalicji. Najczęściej koalicję zawiązywały SLD i PS (powiaty: bełchatowski, kutnowski, łęczycki, łowicki, piotrkowski, poddębicki, rawski, sieradzki,

wieruszowski i zgierski), obejmując zachodnią, północną i północno-wschodnią część województwa. Koalicje AWS z PS powstały w pięciu powiatach (łęczyckim, łódzkim-wschodnim, opoczyńskim, radomszczańskim, tomaszowskim) i objęły swym zasięgiem tereny południowo-wschodnie i część centrum województwa.

W powiecie pabianickim powstała koalicja AWS z UW oraz lokalnych komitetów. W powiecie wieluńskim PS utworzyło koalicję z lokalnym komitetem Forum Samorządowe Ziemi Wieluńskiej. Natomiast w zduńskowolskim powstała koalicja AWS, UW i PS oraz lokalnych komitetów.

Po wyborach w miastach przekraczających 20 tys. mieszkańców największą liczbę koalicji utworzyły ugrupowania lewicowe z lokalnymi komitetami. Natomiast najczęściej partyjnych koalicji zawarła AWS z PSL. Sporadycznie doszło do koalicji UW i SLD. Z tej grupy miast tylko w Sieradzu nie było potrzebne utworzenie koalicji, gdyż SLD miał wystarczającą liczbę głosów aby samodzielnie rządzić miastem. W Łasku, Opocznie, Radomsku i Wieluniu powstała koalicja AWS z PS. W jednym przypadku AWS utworzyło koalicję z SLD, a miało to miejsce w Koluszkach. Także koalicja AWS z UW została zawarta tylko w Pabianicach. Natomiast SLD w koalicji z UW sprawuje władzę w Tomaszowie Maz. Oprócz tego powstało także kilka koalicji dużych partii z lokalnymi ugrupowaniami. W Aleksandrowie Łódzkim tak postąpiło PS a w Zduńskiej Woli AWS. Natomiast SLD utworzyło najczęściej lokalnych koalicji, bo aż w pięciu miastach: Bełchatowie, Kutnie, Łowiczu, Ozorkowie i Zgierzu.

Wybory do rad miast liczących do 20 tys. mieszkańców odbyły się w 23 miastach. Wygrały je lokalne komitety oraz grupy tzw. „niezależnych” i one sprawują władzę w tej kategorii ośrodków.

Drugim ciekawym rezultatem wyborów samorządowych z 1998 r., oprócz kształtowania się koalicji przejmujących władzę w poszczególnych ciałach samorządowych, jest struktura przynależności politycznej osób, które objęły prominentne stanowiska we władzach samorządowych.

Daje się zauważyć ogromna przewaga osób desygnowanych na te stanowiska przez siły określane jako „niezależne” (196 osób), co może oznaczać tryumf fachowości nad „partyjniactwem”. Drugą siłą, która opanowała decydujące funkcje w lokalnych władzach jest ugrupowanie ludowe (PSL), mające tendencję do wyboru koalicjanta oferującego jego działaczom więcej stanowisk. Dwie najważniejsze siły polskiej sceny politycznej AWS i SLD dały się w tym wyścigu do władzy samorządowej w nowym woj. łódzkim zdecydowanie zdystansować. Każda z nich zdołała obsadzić niemal o 50% mniej stanowisk niż ludowcy, a o prawie 150% mniej niż „niezależni”.

Kolejne dwie siły polskiej sceny wyborczej UW i ROP nie zdołały w regionie łódzkim uzyskać poparcia i wynegocjowały zaledwie kilka stanowisk. W szczególności porażkę w regionie odnotowała UW, która w skali kraju często odgrywa rolę przysłowiowego „języczka u wagi”, co pozwala objąć więcej znaczących urzędów niż wynikałoby z osiągniętego rezultatu wyborczego.

Bibliografia

- BRÓZDA J., SOBCZYŃSKI M. (2000), *Życie polityczne mieszkańców miast województwa łódzkiego a potencjał rozwojowy regionu* [w:] MICHAŁSKI W., SOBCZYŃSKI M. (red.), *Potencjał rozwojowy sieci miast regionu łódzkiego*, Studia Regionalne, 27, Rządowe Centrum Studiów Strategicznych, Biuro Rozwoju Regionalnego w Łodzi, Łódź 2000, s. 97-114.
- JAŹDŹEWSKA I. (1999), *Miejska sieć osadnicza województwa łódzkiego i jej przemiany w XX wieku* [w:] JAKÓBCZYK-GRYSZKIEWICZ J., KŁYSIK K. (red.), *Nauki geograficzne a edukacja społeczeństwa*, t. 2, *Region łódzki*, Materiały XLVIII Zjazdu Polskiego Towarzystwa Geograficznego, Łódź 9-11 września 1999 r., PTG, UŁ, Łódź, s. 80-88.
- KULESZA M., KOTER M. (1998), *Kształtowanie się sieci miast na obszarze Polski Środkowej* [w:] WERWICKI A. (red.), *Transformacja społeczno-ekonomiczna Polski Środkowej*, Wyd. UŁ, Łódź, s. 17-37.
- LISZEWSKI S. (1989), *Przemiany osadnictwa w regionie miejskim Łodzi*, [w:] KORECELLI P., GAWRYSZEWSKI A. (red.), *Współczesne przemiany regionalnych systemów osadniczych w Polsce*, „Prace Geograficzne”, 152, IGiPZ PAN, Warszawa, s. 123-138.
- PROCHOWSKI Z. (1971), *Rozwój miast średnich województwa łódzkiego a procesy industrializacji*, „Region Łódzki. Studia i Materiały”, t.1. Łódź, s. 131-143.
- SOBCZYŃSKI M., GŁOWACKA W. (2000), *Układ lokalizacyjny miast województwa łódzkiego a christallerowski model sieci osadniczej* [w:] MICHAŁSKI W., SOBCZYŃSKI M. (red.), *Potencjał rozwojowy sieci miast regionu łódzkiego*, Studia Regionalne, 27, Rządowe Centrum Studiów Strategicznych, Biuro Rozwoju Regionalnego w Łodzi, Łódź 2000, s. 13-42.